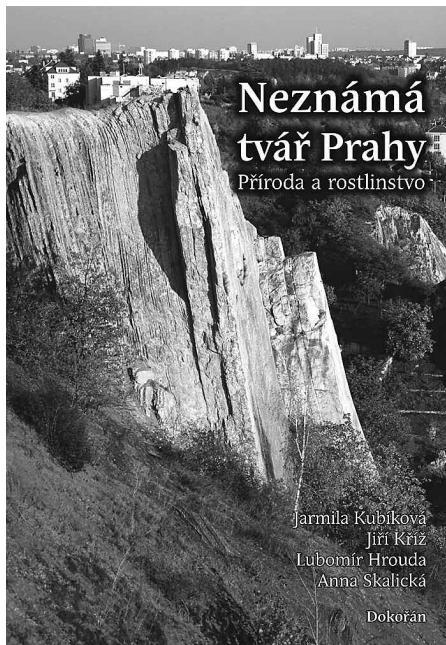

Jarmila Kubíková, Jiří Kříž, Lubomír Hrouda, Anna Skalická: Neznámá tvář Prahy – Příroda a rostlinstvo

V r. 1941 vydal prof. Julius Komárek velice pěknou a úspěšnou popularizační knihu o zvířené Prahy, kterou nazval *Neznámá tvář Prahy*. V květnu 2014 učinila podobný krok skupina autorů se záměrem – a to i přes výrazný časový odstup od původního vydání – pokusit se na Komárkovu knihu navázat v botanickém oboru. Jak sami autoři přiznávají v předmluvě, zvolili shodný název, byť není příliš originální, vědomě právě s tímto cílem.

Vědeckých statí a publikací, které se věnují přírodovědným hodnotám Prahy, se objevilo v průběhu historie mnoho. Oproti tomu knih, které by se snažily populárně přístupnou formou seznámit Pražany s přírodním bohatstvím jejich města, dejme tomu za uplynulých 100 let, zase tolik není. Kromě již zmíněného J. Komárka si namátkou nyní vybavuji např. znamenitou knihu *Pražské ptactvo od Veleslava Wahla* (Česká grafická unie, Praha 1945, druhé vydání), který byl nedlouho po vydání knihy zločinně zavražděn (popraven) komunistickou justicí, nebo geologické průvodce Bedřicha Boučka (Melantrich, Praha 1941, Přírodovědecké vydavatelství, Praha 1951) a Ivo Chlupáče (Academia, Praha 1988 a 1999). Cenný je také poměrně obsáhlý sborník *Přírodovědný význam Prahy* (Panorama, Praha 1985), shrnující kapitoly z mnoha vědních oborů. Příroda Prahy je opravdu neobyčejně pestrá a bohatá a přírodovědci tuto skutečnost rozhodně oceňují, naproti tomu znalosti o těchto mimořádných hodnotách nejsou u většiny pražských obyvatel nijak velké. Za posledních 20 let vyšlo minimum kvalitních populárně-odborných knižních titulů o přírodě Prahy, a ty, které připadají v úvahu, měly často

tak mizivé náklady, že se o nich Pražané zavláš ani nedozvěděli. Platí to např. pro Geologické památky Prahy (Kříž 1999, Český geologický ústav, Praha – 1 400 výtisků), *Neživou přírodu Prahy* (Kovanda 2001, Academia a Český geologický ústav, Praha – náklad neuveden) a především pro reprezentativní titul samostatně věnovaný Praze v edici *Chráněných území ČR* (Kubíková a kol. 2005, AOPK ČR, Praha – odhadem 2 000 výtisků), v tomto případě bylo obzvlášť nešťastné šetřit na knižním nákladu. Ze známějších a dostupnějších titulů s větším nákladem z poslední doby jmenujme např. druhé vydání Chlupáčova

geologického průvodce (1999) nebo Atlas hnízdního rozšíření ptáků Prahy (Consult, Praha 2002).

Vyplnit uvedenou mezeru na knižním trhu si vytklo za cíl nakladatelství Dokořán a oslovilo několik známých pražských botaniků – zkušeného fytogeografa a pedagoga Lubomíra Hroudu, dendroložku Annu Skalickou a především Jarmilu Kubíkovou, která poznání květeny a ochraně přírodních hodnot Prahy zasvětila převážnou část svého profesního života. Z textu je místy patrná i myšlenková inspirace poznatky Vojena Ložka, výrazné postavy české poválečné přírodovědy, byť on sám tu autorsky přímo uveden není. Mezi botanickými autory pak nechybí geolog Jiří Kříž, neboť botanické hodnoty se z velké části odvíjejí právě od geologické historie, a ta je na území Prahy bezesporu neobyčejně bohatá a unikátní. Texty doprovázejí fotografie (černobílé i barevné) různých autorů a také černobílé ilustrace zkušené malířky Anny Skoumalové-Hadačové. Kniha je přehledně členěna do 15 označených kapitol, přesněji do 16, poněvadž úvodní kapitola, věnující se historii poznání pražské květeny, zůstala bez číselného označení. Text je psán čtivě přístupnou formou a úsporným stylem bez složitých souvětí. To považuji u takové publikace za velmi důležité, většina vědců dobře ví, jak obtížné je stvořit čtivý popularizující text pro veřejnost! První čtyři kapitoly jsou v poměrně stručném přehledu věnovány neživé přírodě a historii osídlení Prahy.

Těžiště knihy tvoří oddíly o květeně a vegetaci, které jsou dílem hlavní autorky J. Kubíkové. Doc. Kubíková je profesí geobotanička a ve výkladu vhodně spojuje své znalosti botanické s širokým spektrem znalostí z oborů s botanikou souvisejících, dovede tudíž na malém prostoru vysvětlit i složité vztahy mezi rostlinstvem a neživou přírodou ve výsledném organickém celku. V případě pražské metropole, kde určující vliv na vegetaci měl, a neustále má již ca 10 tisíc let především člověk, je obzvlášť obtížné tyto souvislosti srozumitelně objasnit. V odborném nebo vědeckém vyjadřování se pro přírodní neobyčejně komplikované vztahy používá označení „ekologické“, ovšem je potřeba hned zdůraznit, že tento termín nelze v žádném případě zaměňovat s bezobsažným a zcela zkarikovaným pojmem, který je v dnešní mluvě všeobecně rozšířený a který tak rádi používají (a také zneužívají) politici i novináři. Čtenář se tu dozví, kde najde v Praze ještě dnes zbytky přirozené (tedy lidskou činností jen v malé míře narušené) vegetace a vzácné druhy rostlin, dočte se, jak se vegetace měnila v průběhu staletí, odkud sem migrovaly druhy v poledové době po ústupu ledovců ve střední Evropě, jak se začleňují do pražské květeny neofytů cizí druhy (jejichž zavlečení na

- 1 Trýzel šardolistý (*Erysimum crepidifolium*), význačný druh skalních stepí vltavského údolí, se uplatní i na otevřené skalce v Thomayerových sadech v Libni.
- 2 Metasekvoje čínská (*Metasequoia glyptostroboides*) roste v Královské zahradě Pražského hradu od r. 1950. Druh byl původně považován za vymřelý již v třetihorách. Snímky J. Kubíkové

evropský kontinent se datuje s počátkem novověku), nebo jak vznikaly a vznikají umělá náhradní kulturní společenstva rostlin vytvořená činností člověka.

Určitě cenná a pro Pražany vítaná je rovněž kapitola o pěstovaných dřevinách v pražských zahradách a parcích od A. Skalické. Téma by si zasloužovalo samostatnou publikaci, poněvadž toto bohatství je v Praze obrovské, jen popis parkových dřevin ve Střimovce by vydal na vlastní svazek. V závěru knihy najdeme dvě kapitoly obsahující seznamy – jednu se soupisem chráněných, ohrožených, a také bohužel již řady vyhynulých druhů (jejich výčet zde však není úplný), a druhou nabízející kompletní seznam 91 (!) pražských chráněných území s jejich základní charakteristikou. Připojena je bibliografie botanické literatury, která se váže ke květeně Prahy, a druhový rejstřík rostlin uvedených v textu, společný pro jména česká i latinská. Vnitřní strany knižních desek jsou úsporně využity pro geologickou mapu a přehlednou mapu chráněných území v Praze.

Kniha nemá výrazných slabín. Kritický odborník by mohl zřejmě polemizovat s některými závěry autorů, místy je text možná hodně úsporný, ale musíme mít na paměti, že byl psán pro laiky a bylo nutné

respektovat limitované stránkové zadání. Místy se určité informace v kapitolách drobně opakují, a některé údaje jsou již v současné chvíli překonané. Např. jeřáb

dubolistý (*Sorbus quernea*) není pražským endemitem, v nedávné době se totiž zjistilo, že jde pouze o zplnělý, původem západoevropský jeřáb *S. mougeotii* – i tak vypadá občas klikatá cesta vědeckého poznání. Snad mohl být v knize k potěše čtenáře připojen stručný odborný terminologický slovník. Některé černobílé fotografie nemají dokonalou kvalitu, ale musíme brát v úvahu i cenu knihy, na současně poměry určitě přijatelnou. Barevné fotografie na křídlové příloze jsou však vesměs vydařené.

Recenzovanou publikaci Neznámá tvář Prahy vřele doporučuji všem zájemcům o poznávání pražské přírody, především těm laickým, rozhodně je obohatí a naleznou zde informace, které je překvapí. Např. kdo ví, že na území Prahy se na jediném místě v oboře Hvězda vyskytuje přirozená bučina, že v Uhříněvsi najdeme památný dub letní, který je jako hraniční strom uváděn v letopise již r. 1662, a že na letišti v Letňanech žije na jednom z mála posledních míst v republice syseľ a je tu také přísně legislativně chráněn.

Nakladatelství Dokořán, Praha 2014, 272 str., 24 str. barevné přílohy. Doporučená cena 298 Kč

Jan Baltus

RECENZE

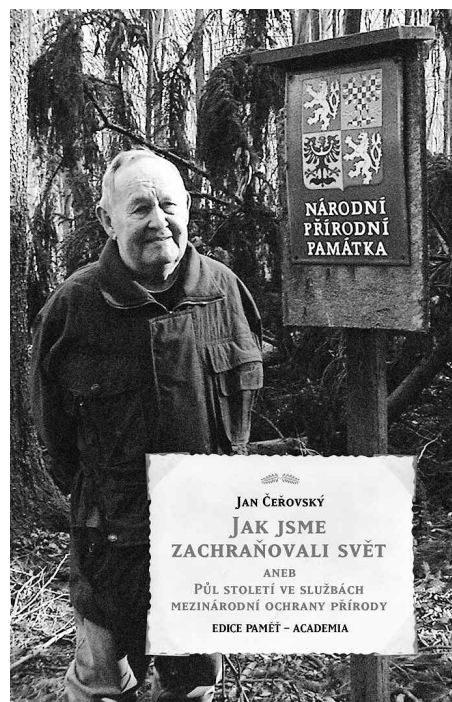
Jan Čerovský: Jak jsme zachraňovali svět aneb Půl století ve službách ochrany přírody

Jméno RNDr. Jana Čerovského, CSc., je známo mezi ochránci přírody nejen v České republice, ale díky jeho širokému působení v zahraničí se stal vysoce uznávanou osobností v mezinárodních institucích i v diplomatickém sboru UNESCO (viz jeho medailon v Živě 2010, 2: XXIII a také množství autorských článků v Živě již od 60. let, z novějších např. 2013, 2: 66–68 a 4: LXXXIII–LXXXV; 2010, 1: 46–48; 2006, 1–6). Nikdo jiný proto nemohl napsat knihu faktologicky seřazených vzpomínek na počátky tzv. environmentální vlny, která se formovala po druhé světové válce v Evropě a USA, ale také v bývalém východním bloku. Tedy o procesu postupného poznávání faktu, že planetu nelze ponechat ničivému působení civilizace, jež vyvrcholilo v r. 1972 pořádáním první Celosvětové konference o životním prostředí ve Stockholmu. Doby, kdy se slovník lidstva obohatil o pojem ekologie, resp. ochrana přírody, stal se náplní mnoha občanských aktivit a dodnes straší politiky, tvrdé technokraty a vyznavače novodobého božstva – trhu.

K přijetí obsahu pojmu ekologie širokou veřejností vedla dlouhá cesta vzdělávání a práce mnoha odborníků. Jan Čerovský se už jako student Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze angažoval především v publicistické činnosti vedením časopisu Člověk a příroda, a jeho práce zaměřená hlavně na ochranu přírody vedla

např. i k podílu na založení a vedení časopisu ABC mladých techniků a přírodovědců – časopisu, na jehož hodnotný obsah jistě pamatuje ne jeden starší přírodovědec a technik. Celoživotní odborná publicistická činnost J. Čerovského doma i v zahraničí má vysoce uznávanou hodnotu.

Cesta k širokému zájmu o ochranu přírody vedla v poválečné době k setkávání mladých lidí na seminářích a pobytech v přírodě s odborným vedením. Chránit vyžadovalo především poznat, porozumět. A na tomto poli našel Jan Čerovský své poslání v metodickém přístupu výuky především s uplatněním svých hlubokých botanických a ekologických znalostí. Ruku v ruce s novými poznatky vědy a zájmem veřejnosti se formovaly i mezinárodní organizace ochrany přírody. V r. 1948 byla pod patronací UNESCO založena Mezinárodní unie pro ochranu přírody známá pod označením IUPN (International Union for the Protection of Nature), později přejmenována na IUCN vzhledem k užšímu významu původního anglického výrazu protection (v našich podmínkách se ale slovo conservation kvůli mylnému výkladu nešťastně překládalo jako konzervace). Výchova k ochraně přírody se stala od počátku nedílnou součástí těchto organizací, zvláště když byla založena Mezinárodní organizace mládeže pro environmentální studia a ochranu přírody (IYF, International Youth

Federation for Study and the Protection of Nature). Ta sjednotila národní mládežnické organizace ochrany přírody evropských států. Zde je třeba konstatovat, že od počátku bylo cílem těchto organizací chránit cenné části přírody a hledat, dnešní terminologií řečeno, řešení udržitelného vývoje, nikoli zakonzervování, jak bývá mylně podsouváno a představováno veřejnosti environmentální pojetí vývoje životního prostředí (v naší zemi dodnes).

Zcela právem vyzdvihuje autor knihy jméno Jaroslava Veselého, velké postavy ochrany přírody v někdejší Československu, neboť díky němu a jeho chráněnci, právě J. Čerovskému, zachytila naše